

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ 2021

MD

D

- *Účetní zobrazení zpětného uplatnění daňové ztráty*
- *Novinky v odpisech hmotného majetku*
- *Změna hranice pro zařídění do hmotného majetku*
- *Nová pravidla rozdělování vlastního kapitálu dle novely zákona o obchodních korporacích*

podle právního stavu k 1. 1. 2021

Jana Skálová, Anna Suková a kolektiv

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ 2021

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Edice Účetnictví a daně

Doc. Ing. Jana Skálová, Ph.D., Ing. Anna Suková a kolektiv

Podvojně účetnictví 2021

Vydala GRADA Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

tel.: 234 264 401

www.grada.cz

jako svou 8003. publikaci

Realizace obálky Zdeněk Dušek

Sazba Antonín Plicka

Odborná redaktorka Ing. Michaela Průšová

Počet stran 200

Dvacáté sedmé vydání, Praha 2021

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© **Grada Publishing, a.s., 2021**

ISBN 978-80-271-4195-1 (pdf)

ISBN 978-80-271-3107-5 (print)

Obsah

Úvod	9
1. Regulace účetnictví	11
1.1 Právní úprava v ČR	11
1.1.1 Zákon o účetnictví	11
1.1.2 Vyhlášky Ministerstva financí k zákonu o účetnictví	12
1.1.3 České účetní standardy	13
1.1.4 Interpretace Národní účetní rady	13
1.2 Obecně uznávané účetní zásady	13
1.2.1 Zásada účetní jednotky	14
1.2.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky	14
1.2.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech	14
1.2.4 Zásada objektivitv účetních informací	14
1.2.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace	15
1.2.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími	15
1.2.7 Zásada opatrnosti	15
2. Základní pojmy účetnictví	17
2.1 Vznik účetnictví	17
2.2 Bilanční princip a rozvaha	18
2.3 Náklady	21
2.3.1 Druhové členění nákladů	21
2.3.2 Účelové členění nákladů	21
2.3.3 Daňové kritérium	21
2.4 Výnosy	22
2.4.1 Výpočet zisku/ztráty	23
2.5 Dokladovost	23
2.6 Účet a soustava účtů	24
2.6.1 Účetnictví v plném rozsahu	24
2.6.2 Účetnictví ve zjednodušeném rozsahu	24
2.6.3 Znázornění účtu	25
2.6.4 Nákladové a výnosové účty	26
2.6.5 Syntetické a analytické účty	27
2.6.6 Sestavení účtového rozvrhu	27
2.7 Podvojnost a souvztažnost účetních zápisů	27
2.8 Účetní knihy	28
2.8.1 Deník	29
2.8.2 Hlavní kniha	29
2.8.3 Knihy analytických účtů	30
2.8.4 Storno	30
2.8.5 Forma účetních knih	30
2.9 Úschova účetních písemností	30
2.10 Kontrolní prvky účetnictví	31
2.10.1 Předvaha	31
2.10.2 Inventarizace	32
3. Účtová třída 0 – Dlouhodobý majetek	34
3.1 Obsah účtové třídy	34
3.2 Oceňování dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku	38

3.3	Pořízení majetku	39
3.4	Odpisování dlouhodobého hmotného majetku	42
3.5	Daňové odpisy hmotného majetku	44
3.5.1	Odpisové skupiny	44
3.5.2	Rovnoměrné odpisování	44
3.5.3	Zrychlené odpisování	45
3.5.4	Mimořádné odpisy hmotného majetku	46
3.6	Odpisování dlouhodobého hmotného majetku se stanovením rozdílné ceny, než je hranice dle zákona o daních z příjmů	47
3.6.1	Cena stanovená účetní jednotkou je nižší než 80 000 Kč	47
3.6.2	Cena stanovená účetní jednotkou je vyšší než 80 000 Kč	48
3.7	Odpisování dlouhodobého nehmotného majetku	49
3.7.1	Dlouhodobý nehmotný majetek pořízený do konce roku 2019	49
3.7.2	Dlouhodobý nehmotný majetek pořízený od 1. 1. 2020	49
3.7.3	Goodwill	50
3.8	Vyřazování dlouhodobého majetku	50
3.9	Technické zhodnocení majetku	53
3.9.1	Technické zhodnocení hmotného majetku	53
3.9.2	Technické zhodnocení nehmotného majetku	54
3.10	Dlouhodobý finanční majetek	55
3.10.1	Rozdělení cenných papírů	55
3.10.2	Ocenění dlouhodobého finančního majetku	57
3.10.3	Nákup a prodej cenných papírů	57
3.10.4	Podíl na zisku	58
4.	Účtová třída 1 – Zásoby	59
4.1	Oceňování zásob	60
4.1.1	Oceňování ve skutečných pořizovacích cenách	60
4.1.2	Oceňování v průměrných cenách	60
4.1.3	Technika FIFO	61
4.1.4	Technika LIFO	61
4.1.5	Oceňování pevnou skladovou cenou	61
4.2	Syntetické účty třídy 1	63
4.3	Účtování nakupovaných zásob	64
4.3.1	Způsob A u nakupovaných zásob	64
4.3.2	Způsob B u nakupovaných zásob	67
4.3.3	Účtování na konci roku – stav zásob do roční uzávěrky	68
4.4	Účtování zásob vlastní činnosti	69
4.4.1	Způsob A	69
4.4.2	Způsob B	70
4.4.3	Opravné položky k zásobám	74
5.	Účtová třída 2 – Krátkodobý finanční majetek a krátkodobé bankovní úvěry	76
5.1	Peníze	76
5.2	Účty v bankách	77
5.3	Bankovní úvěry	78
5.4	Krátkodobé finanční výpomoci	79
5.5	Krátkodobé cenné papíry	80
6.	Účtová třída 3 – Zúčtovací vztahy	84
6.1	Skupina 31 – Pohledávky	84
6.1.1	Účtování o směnkách	84
6.2	Odpis pohledávek do nákladů	86
6.2.1	Daňový jednorázový odpis pohledávek	86
6.2.2	Odpis pohledávek – účetní	87

6.3	Zákonné opravné položky k pohledávkám	87
6.4	Opravné položky u pohledávek do 30 000 Kč	89
6.5	Podrozvahové účty	90
6.6	Skupina 32 – Závazky	90
6.7	Zúčtování se zaměstnanci a institucemi	92
6.8	Zúčtování daní a dotací	95
6.8.1	Daň z příjmů	95
6.8.2	Srážení daně jiným subjektům	96
6.8.3	Daň z přidané hodnoty	97
6.8.4	Ostatní nepřímé daně a poplatky	100
6.8.5	Dotace	100
6.9	Pohledávky a závazky ke společníkům, za účastníky sdružení a za členy družstva	102
6.10	Jiné pohledávky a závazky	103
6.11	Přechodné účty aktiv a pasiv	104
6.11.1	Časové rozlišení nákladů a výnosů	105
6.11.2	Náklady příštích období	105
6.11.3	Výdaje příštích období	106
6.11.4	Výnosy příštích období	107
6.11.5	Příjmy příštích období	108
6.11.6	Dohadné účty aktivní	109
6.11.7	Dohadné účty pasivní	110
7.	Účtová třída 4 – Kapitálové účty a dlouhodobé závazky	112
7.1	Základní kapitál a ážio	112
7.1.1	Změny základního kapitálu akciové společnosti	113
7.1.2	Změny základního kapitálu ve společnosti s ručením omezeným	114
7.2	Kapitálové fondy	114
7.3	Oceňovací rozdíly z přecenění majetku	115
7.4	Fondy ze zisku a nerozdělený zisk	116
7.4.1	Rezervní fond	117
7.4.2	Jiný výsledek hospodaření minulých let	118
7.5	Pravidla pro výplatu vlastního kapitálu	120
7.5.1	První bilanční test pro výplatu podílu na zisku	120
7.5.2	Druhý bilanční test na celkový vlastní kapitál	122
7.5.3	Třetí bilanční test na vykazované výsledky vývoje	124
7.6	Výsledek hospodaření ve schvalovacím řízení	126
7.7	Zálohy na podíly na zisku	127
7.8	Rezervy	129
7.8.1	Rezerva na opravy hmotného majetku	130
7.8.2	Příklad rezervy (daňově neuznatelné) na záruční opravy zboží	131
7.8.3	Rezerva na daň z příjmů	133
7.9	Bankovní úvěry	134
7.10	Skupina 47 – Dlouhodobé závazky	134
7.11	Odložený daňový závazek a pohledávka	135
7.11.1	Kdo účtuje o odložené dani?	135
7.11.2	Proč se účtuje odložená daň?	135
7.11.3	Odložená daňová pohledávka	136
7.11.4	První účtování odložené daně	138
7.12	Skupina 49 – Individuální podnikatel	140
8.	Náklady a výnosy – účtové třídy 5 a 6	141
9.	Používání cizí měny v účetnictví	143

9.1	Co musí být evidováno v cizí měně v účetnictví	143
9.2	Příklady cizoměnových operací	144
10.	Účtová třída 7 – Závěrkové a podrozvahové účty	145
10.1	Otevírání účetních knih	145
10.2	Uzavírání účetních knih a roční závěrka	146
10.3	Následující účetní období	147
10.4	Podrozvahové účty	148
11.	Příprava účetní závěrky	149
11.1	Účetní uzávěrka	149
11.2	Události po rozvahovém dni	149
12.	Druhy účetních závěrek	151
12.1	Rádná a mimořádná účetní závěrka	151
12.2	Mezitímní účetní závěrka	151
12.3	Konsolidovaná účetní závěrka	152
13.	Obsah účetní závěrky	153
13.1	Složky účetní závěrky	153
13.2	Rozvaha a výkaz zisku a ztráty	153
13.3	Příloha účetní závěrky	155
13.3.1	Obecné údaje uváděné všemi účetními jednotkami	155
13.3.2	Další informace v příloze malých a mikro účetních jednotek	156
13.3.3	Další informace v příloze pro střední a velké účetní jednotky	157
13.3.4	Doplňující informace v příloze pro velké účetní jednotky	158
14.	Povinnosti následující po sestavení účetní závěrky	159
14.1	Sestavení výroční zprávy	159
14.2	Sestavení zprávy o vztazích	159
14.3	Audit účetní závěrky a výroční zprávy	160
14.4	Schválení účetní závěrky	162
14.5	Zveřejňování účetní závěrky a výroční zprávy	162
15.	Přehled o peněžních tocích – cash flow	164
15.1	Základní vymezení	164
15.2	Obsahová náplň jednotlivých položek výkazu cash flow	168
15.3	Dopady vlivu účetních případů na výkaz cash flow sestavený nepřímou metodou	174
16.	Výkaz o změnách vlastního kapitálu	182
16.1	Právní úprava	182
16.2	Příklady vykazání změn vlastního kapitálu v přehledu	184
17.	Přílohy	187
17.1	Účtový rozvrh	187
17.2	Vzory výkazů	194

Úvod

Tato publikace je určena začátečníkům v oblasti účetnictví podnikatelských subjektů a studentům oboru účetnictví.

Výklad vychází nejprve z obecných účetních principů a dále je zaměřen na aktuální českou regulaci účetnictví, tj. vychází ze zákona o účetnictví, vyhlášky č. 500/2002 Sb. pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v podvojném účetnictví, a z českých účetních standardů.

Z vyhlášky jsou převzata číselná označení účtových skupin, která vycházejí ze směrné účtové osnovy.

Protože je kniha zaměřena na základní účetní operace a principy, snažili jsme se – pro jednoduchost a snazší srozumitelnost – dodržet historickou souvislost dříve používaných čísel syntetických účtů. Výklad jednotlivých oblastí je tedy prováděn pomocí trojmístného označení syntetických účtů stanovených v dříve platném Opatření MF.

Kapitoly obsahují vysvětlení principů podvojného účetnictví a základních účetních operací. Zaúčtování jednotlivých případů je graficky znázorněno pomocí „těček“. Jednotlivé kapitoly jsou doplněny řadou řešených příkladů v podobě tabulek.

Dvacáté sedmé vydání této knihy vychází z účetních a daňových předpisů platných k 1. 1. 2021 a jsou v něm obsaženy novinky ze zákona o daních z příjmů, které jsou použitelné i zpětně pro rok 2020. Vzhledem k faktu, že daňové a účetní předpisy procházejí mnoha změnami, doporučujeme všem čtenářům neustále sledovat platnou legislativu. Aktuální informace můžete získat také prostřednictvím článků a Newsletterů společnosti **TPA**, které naleznete na stránkách www.tpa-group.cz.

Přejeme vám, aby po prostudování této knihy pro vás nebylo podvojně účetnictví nutným a nesrozumitelným zlem, ale zajímavou prací a užitečným nástrojem ke zjištění výsledků vaší společnosti.

Za autorský kolektiv

Doc. Ing. Jana Skálová, Ph.D.

Ing. Anna Suková

1. Regulace účetnictví

1.1 Právní úprava v ČR

1.1.1 Zákon o účetnictví

Základem je povinnost všech podnikatelů vést účetnictví v rozsahu a způsobem stanoveným zvláštním zákonem, tedy zákonem o účetnictví.

Podnikatelé zapsaní v obchodním rejstříku (tedy všechny právnické a zapsané fyzické osoby) účtují v soustavě podvojného účetnictví o stavu a pohybu obchodního majetku a závazků, vlastního kapitálu, o nákladech, výnosech a zisku nebo ztrátě.

Účetním obdobím je kalendářní rok nebo hospodářský rok vycházející z úpravy v zákoně o účetnictví.

Zákon o účetnictví stanoví v souladu s právem Evropské unie rozsah a způsob vedení účetnictví a požadavky na jeho průkaznost. Osoby, na které se vztahuje, jsou označovány za účetní jednotky.

Za účetní jednotky jsou považovány:

- a) všechny právnické osoby,
- b) fyzické osoby, které jsou jako podnikatelé zapsány v obchodním rejstříku,
- c) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli, pokud jejich obrat podle zákona o dani z přidané hodnoty, včetně zdanitelných plnění osvobozených od této daně, přesáhl za bezprostředně předcházející kalendářní rok částku 25 000 000 Kč, a to od prvního dne kalendářního roku,
- d) ostatní fyzické osoby, které vedou účetnictví na základě svého rozhodnutí,
- e) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli a jsou společníky sdruženými ve společnosti (dříve účastníky sdružení bez právní subjektivity), pokud alespoň jeden ze společníků sdružených v této společnosti je účetní jednotkou,
- f) ostatní fyzické osoby, kterým povinnost vést účetnictví ukládá zvláštní právní předpis,
- g) organizační složky státu, svěřenské fondy podle občanského zákoníku, fondy obhospodařované penzijní společností, investiční fondy bez právní osobnosti.

Novela zákona o účetnictví, která byla zveřejněna jako zákon č. 221/2015 Sb., přinesla řadu změn, které ovlivní účetní závěrky obchodních korporací za rok 2016. Cílem novely bylo nejen uvést české účetnictví do souladu se směrnicí EU, ale také zvýšit vypovídací schopnost účetních závěrek a zmodernizovat výkazy.

Od 1. ledna 2016 jsou rozlišovány kategorie účetních jednotek – mikro účetní jednotka, malá účetní jednotka, střední účetní jednotka a velká účetní jednotka. Začlenění příslušné účetní jednotky do dané kategorie závisí na dosažení či překročení alespoň dvou ze tří stanovených kritérií (tj. hodnota aktiv netto, čistý obrat a průměrný počet zaměstnanců) k rozvahovému dni. Různé kategorie účetních jednotek podléhají různým účetním povinnostem.

Kategorii u etn   ednotky určují tato kritéria:

	Aktiva celkem	Ro�n� �hrn �ist�ho obratu	Pr�m�rn� �o�et zam�stnanc�
Mikro u�etn� �ednotka	Do 9 000 000 K�	Do 18 000 000 K�	Do 10
Mal� u�etn� �ednotka	Do 100 000 000 K�	Do 200 000 000 K�	Do 50
St�edn� u�etn� �ednotka	Do 500 000 000 K�	Do 1 000 000 000 K�	Do 250
Velk� u�etn� �ednotka	Nad 500 000 000 K�	Nad 1 000 000 000 K�	Nad 250

Mikro, mal  a st edn  u etn   ednotka je ta, která k rozvahovému dni nepřekračuje dvě z uvedených kritérií. Velkou u etn   ednotkou je takov  u etn   ednotka, kter  k rozvahovému dni překračuje alespoň dvě kritéria pro st edn  u etn   ednotku.

Kategorizace umožňuje lépe přizpůsobit povinnosti při vykazování a zveřejňování informací z u etnictv .  esk  republika tedy zakotvila do zákona, že mikro u etn   ednotky budou zveřejňovat u etn  závěrku, kter  bude obsahovat jen rozvahu a p ilohu. Naopak st edn  a velk  u etn   ednotky budou mít u etn  závěrku slo enu z pěti  ast , kdy k rozvaze, výkazu zisku a ztráty a p ilohy budou ještě sestavovat přehled o pen e n ch tocích a přehled o změnách ve vlastním kapitálu. Z toho je patrn , že od středních a velkých společnosti dostanou jejich v řitel  více informací než v minulosti.

Obchodní korporace m s  mít u etn  závěrku a výroční zprávu ov ren  auditorem v p ipadech, kdy tak stanoví zákon o u etnictv . V podstatě mají povinn  audit všechny velk  a st edn  u etn   ednotky a z malých pak takov , kter  přesáhnou jedno (akciov  společnosti) nebo dvě kritéria (ostatní korporace). Limitem zůstala hodnota netto aktiv ve v s  40 mil. Kč,  ist  obrat 80 mil. Kč a více než 50 zaměstnanců.

Obchodní korporace zveřejňují u etn  závěrky a výroční zprávy ulo en m do sbírky listin rejst ikov ho soudu. Díky novele zákona o u etnictv  od 1. 1. 2021 bude možné, aby obchodní korporace předaly svou u etn  závěrku za rok 2021 ke zveřejn n  p ostřednictv m podání u svého p islu n ho správce daně jako p ilohu daňového přiznání podaného elektronicky (§ 21b Zákona o u etnictv ).

Zákon rozlišuje možnost vedení u etnictv  v plném rozsahu nebo ve zjednodu en m rozsahu. Zjednodu en  rozsah podvojného u etnictv  je vymezen v § 13a zákona. Zde je vyjmenována celá řada úlev, kter  zjednodušuje systém  tfov n . Mimo jiné lze uvést možnost pou ivat  tfov n  pouze pomocí  tfov ch skupin, spojit  tfov n  v deníku a hlavn  knize, nepou ivat  ty analytick  ani podrozvahov  atd.

Výklad v této knize je orientován na výklad u etnictv  v plném rozsahu. Základní u etn  principy jsou však ve zjednodu en m rozsahu naprosto toto n .

1.1.2 Vyhlášky Ministerstva financí k zákonu o u etnictv 

Vyhláška  . 500/2002 Sb., kterou se provádějí n kter  ustanovení zákona o u etnictv , pro u etn   ednotky, kter  jsou podnikateli  tjov c mi v soustavě podvojného u etnictv  (dále jen „vyhláška“), rozpracovává n kter  ustanovení zákona o u etnictv  do podrobn j  úpravy. Stanov  se zde zejména:

- u etn  závěrka – rozsah u etn  závěrky (rozvaha, výkaz zisku a ztráty, p ilohy, přehled o pen e n ch tocích, přehled o změnách vlastního kapitálu), obsahov  vymezen  některých položek rozvahy, obsahov  vymezen  některých položek výkazu zisku a ztráty a p ilohy,
- sm rn   tfov  osnova na úrovni skupin  t t ,

- účetní metody a jejich použití, např. metody oceňování majetku, odpisování, kurzových rozdílů, odložené daně, vzájemného zúčtování položek,
- konsolidovaná účetní závěrka.

Další samostatné vyhlášky byly vydány pro účetní jednotky banky, pojišťovny, neziskové organizace atd.

1.1.3 České účetní standardy

Vydání Českých účetních standardů je zakotveno do zákona o účetnictví (§ 36). Cílem standardů je soulad při používání účetních metod účetními jednotkami. Tvorbu a vydávání Českých účetních standardů zajišťuje Ministerstvo financí. Obsahem standardů je popis účetních metod nebo postupy účtování; obsah standardů nesmí být v rozporu s ustanoveními zákona o účetnictví a ostatních právních předpisů ani obcházet jejich účel. Použití standardů účetními jednotkami se považuje za plnění ustanovení o účetních metodách podle zákona o účetnictví. Ministerstvo vede registr vydaných standardů.

1.1.4 Interpretace Národní účetní rady

Národní účetní rada byla založena profesními organizacemi jako nezávislá odborná instituce, jejími členy jsou Komora auditorů České republiky, Komora daňových poradců České republiky, Svaz účetních ČR a Vysoká škola ekonomická, zastoupená Fakultou financí a účetnictví.

Od konce roku 2004 dlouhodobě a koncepčně připravuje interpretace českých účetních předpisů. Hlavním smyslem vydávání interpretací je pomoc účetním jednotkám při hledání správného řešení účtování a vykazování specifických transakcí, jejichž účetní řešení v českých účetních předpisech neexistuje, případně je praxí prováděno nejednotně, či nesprávně. Cílem této činnosti je zvýšit úroveň účetního výkaznictví a jeho použitelnost pro ekonomická rozhodování externích uživatelů těchto závěrek. Interpretace mohou být pomocí nejen pro předkladatele účetních závěrek, kteří je sestavují a zveřejňují, ale také pro auditory, kteří je ověřují, a pro uživatele, kteří využívají informace z nich¹.

Přestože interpretace Národní účetní rady nepředstavují formálně regulační nástroj v oblasti účetnictví, daní či auditu, tím, že jsou stále více používány a rozšiřovány, vytváří to, čemu se v anglosaském prostředí říká „best practice“ (nejlepší praxe). Tato praxe vytváří vzorová řešení a tlak na zákonodárce v legislativním procesu. Interpretace se tak staly v některých případech předlohou pro novely právních předpisů regulujících účetnictví².

Pro podrobnější informace o jednotlivých interpretacích včetně autorských příkladů odkazujeme na web Národní účetní rady, ww.nur.cz.

1.2 Obecně uznávané účetní zásady

Obecně uznávané účetní zásady představují ve své podstatě soubor určitých pravidel, základních principů účetního myšlení, které jsou dodržovány všemi účetními jednotkami při vedení

¹ MEJZLÍK, Ladislav. *Národní účetní rada a její interpretace českých účetních předpisů*. Praha 01. 12. 2007. In: STROUHAL, Jiří (ed.). *Sborník pedagogické konference – 7. ročník – Účetní výkaznictví*. Praha: Siemens, 2007, s. 65–73.

² MEJZLÍK, Ladislav. *Předmluva – Interpretace Národní účetní rady jako „best practice“ v ČR?* Český finanční a účetní časopis, 2011, roč. 6, č. 2, s. 4–6.

účetnictví a sestavování výkazů. Tyto zásady vycházejí z tradice účetnictví, většinou nejsou formulovány, ani zakotveny v žádném zákoně (zákon o účetnictví některé z dále uváděných zásad obsahuje), jedná se ale o oživení a „znovuobjevení“ těchto zásad v našem účetnictví.

1.2.1 Zásada účetní jednotky

Zásada účetní jednotky spočívá ve vymezení ekonomického celku, za který je účetnictví vedeno, k němuž se vztahují účetní operace a sestavené účetní výkazy. Při možnosti zakládání dceřiných společností, poboček a oddělených provozoven je nutné sledovat podle právního statutu ekonomického celku, zda je samostatnou účetní jednotkou, či není. Pojem „účetní jednotka“ vymezuje zákon o účetnictví (viz výše). Ve většině případů je pojem právní i účetní jednotky shodný, existují ale i případy, kdy jsou sestavovány účetní výkazy za několik samostatných právnických osob (společností), které jsou vzájemně spojeny majetkovou účastí (takové výkazy jsou označovány jako konsolidované).

1.2.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky

V účetnictví se zásada neomezeného trvání účetní jednotky uplatňuje při běžném fungování obchodního závodu hlavně v oceňování aktiv. Většinou se pro oceňování zejména dlouhodobých aktiv používají historické náklady, tj. původní pořizovací ceny. Např. hmotný majetek je oceňován v rozvaze po celou dobu životnosti pořizovací cenou s odděleným vykázáním oprávek, předpoklad neomezené existence obchodního závodu počítá s postupným odepsáním pořizovací ceny formou odpisů do nákladů.

1.2.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech

Celkový výsledek hospodaření účetní jednotky je možné zjistit až po likvidaci obchodního závodu, po přeměně všech jeho aktiv na peníze. Doba trvání účetní jednotky (podle předchozí zásady neomezená) se proto rozděluje na pravidelné intervaly, v nichž se provádí zjištění výsledku hospodaření a finanční situace. Toto pravidelné zjišťování je nezbytné pro hodnocení efektivnosti obchodního závodu a pro řízení další činnosti.

1.2.4 Zásada objektivity účetních informací

Všechny hospodářské operace, které mají vstoupit do účetnictví, musí být objektivně zjištěny. Za objektivně zjištěnou se považuje uskutečněná operace doložená dokladem, stavy aktiv ověřené výsledky inventury atd.

Požadavek objektivity účetních informací je v zákoně o účetnictví podpořen v § 7: „*Účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví tak, aby účetní závěrka sestavená na jeho základě podávala věrný a poctivý obraz předmětů účetnictví a finanční situace účetní jednotky. Zobrazení je věrné, jestliže obsah položek účetní závěrky odpovídá skutečnému stavu, který je přitom zobrazen v souladu s účetními metodami, jejichž použití je účetní jednotce uloženo na základě tohoto zákona. Zobrazení je poctivé, když jsou při něm použity účetní metody způsobem, který vede k dosažení věrnosti.*“

Dále jsou v zákoně o účetnictví předepsány náležitosti dokladů ověřujících účetní operace, lhůty archivace dokladů, možnosti oceňování aktiv atd. Všechna tato ustanovení podporují objektivnost účetnictví.

1.2.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace

Všechny účetní operace se účtují v ocenění částkami, které jsou doloženy doklady o provedené transakci. V případě poklesu kupní síly peněžní jednotky se mohou lišit částky za stejné operace provedené v různém časovém období. Platí zásada, že jsou účtovány vždy částky skutečně realizované, nelze dělat žádné přepočty k zohlednění inflace nebo přeceňování majetku z tohoto titulu. Tato zásada poměrně úzce souvisí se zásadou opatrnosti, o níž je pojednáno níže. Na zásadu účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace pak navazuje stanovení okamžiku realizace. V zásadě se za vznik pohledávky považuje moment vyskladnění výkonů či poskytnutí služby. Fakturací tedy vzniká pohledávka, která se daňově promítá do výnosů. Jen výjimečně se považuje za moment realizace příjem peněz, např. prodej v maloobchodě.

1.2.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími

Při srovnávání účetních výkazů je nutné vycházet z předpokladu, že použité metody účtování určitých operací, oceňování a odpisování aktiv, i náplň jednotlivých položek výkazů jsou v jednotlivých letech stejné – konzistentní. Tato zásada tedy zaručuje srovnatelnost z hlediska času.

V naší právní úpravě je přímo do zákona o účetnictví zakotveno do § 7 odst. 4: *„Uspořádání a označování položek rozvahy a výkazu zisku a ztráty a jejich obsahové vymezení a způsoby oceňování použité v jednom účetním období nesmí účetní jednotky změnit v následujícím účetním období. Účetní jednotky mohou uvedené uspořádání a označování a obsahové vymezení a způsoby oceňování změnit zcela nebo zčásti mezi jednotlivými účetními obdobími jen z důvodů změny předmětu podnikání nebo jiné činnosti anebo z důvodů zpřesnění věrného zobrazení nebo zkvalitnění vypovídací schopnosti účetní závěrky, přičemž informaci o každé takové změně s jejím řádným zdůvodněním jsou povinny uvést v příloze v účetní závěrce.“*

1.2.7 Zásada opatrnosti

Zásada opatrnosti spočívá v tom, že „každý chytrý obchodník počítá vždy s horší variantou v svém podnikání.“ Slovy účetní terminologie tato zásada znamená, že se v účetnictví vykazují a do výše zisku promítají všechny předpokládané a očekávané ztráty, rizika a znehodnocení majetku, i když ještě nenastaly a jejich výše není spolehlivě zjištělná. Naopak všechny zisky a zhodnocení majetku se promítají do účetnictví až po skutečné realizaci.

Výsledkem tohoto přístupu je vykazování „opatrnější“ výše zisku.

Na tuto skutečnost reaguje i zákon o účetnictví v § 25 odst. 3: *„Účetní jednotky při oceňování ke konci rozvahového dne zahrnují jen zisky, které byly dosaženy, a berou v úvahu všechna předvídatelná rizika a možné ztráty, které se týkají majetku a závazků a jsou jim známy do okamžiku sestavení účetní závěrky, jakož i všechna snížení hodnoty bez ohledu na to, zda je výsledkem hospodaření účetního období zisk, nebo ztráta.“*

Dále § 26 odst. 1 a 3 zákona o účetnictví stanoví: „*Pokud se při inventarizaci zásob zjistí, že jejich prodejní cena snižená o náklady spojené s prodejem je nižší než cena použitá pro jejich ocenění v účetnictví, zásoby se ocení v účetnictví a v účetní závěrce touto nižší cenou. Ustanovení o oceňování podle § 25 odst. 3 vyjadřují rezervy, opravné položky a odpisy majetku. Rezervami podle tohoto zákona se rozumí rezerva na rizika a ztráty, rezerva na daň z příjmů, rezerva na důchody a podobné závazky, rezerva na restrukturalizaci. Rezervami se dále rozumí technické rezervy nebo jiné rezervy podle zvláštních právních předpisů. Opravnými položkami se vyjadřuje přechodné snížení hodnoty majetku; odpisy majetku vyjadřují trvalé snížení jeho hodnoty.*“

Používání této zásady v praxi je zakotveno v zákoně o účetnictví, jedná se tedy o praktiky doporučované. Uplatňování rezerv a opravných položek je však pro daňové účely omezeno v zákoně o daních z příjmů.

2. Základní pojmy účetnictví

2.1 Vznik účetnictví

„Účty a knihy obchodní vedou se k tomu účelu, aby obchodník, průmyslník, řemeslník anebo kterýkoli jiný podnikatel seznal stav svého jmění, aby věděl, z jakých částí se jeho jmění skládá, zdali mu ubývá nebo přibývá, vydělal-li či prodělal, aby povždy měl přehled veškerého svého jednání obchodního, aby v každé chvíli věděl, u koho má co pohledávati a komu je co dlužen, aby měl vědomost o tom, jaké jsou jeho zásoby, mnoho-li má míti a mnoho-li skutečně má hotových peněz. Poskytuje tedy účetnictví věrný obraz činnosti obchodníkovi vůbec a přehled veškerých obchodních případů... Bez pořádného vedení knih nikdy nelze obchodníku prospívati, kdyby výdělky jeho byly sebeznačnější.“

Citace z knihy P. Kheil: Jednoduché účetnictví, vydal Bursík a Kohout, Praha 1897.

Vznik účetnictví nelze přesně datovat. Poprvé bylo písemně popsáno v roce 1494 v knize italského mnicha Luca Pacioliho. Lze však předpokládat, že se v praxi používalo, postupně vyvíjelo a zdokonalovalo v italských městských státech již po dvě století před uvedeným datem.

Jaké byly původní cíle a funkce účetnictví?

1. Z důvodu podpory a rozšíření paměti podnikatele snad účetnictví prakticky vzniklo; bylo první písemnou formou vedení soustavných záznamů o podnikových jevech.
2. Účetnictví poskytuje spolehlivé informace o podnikatelské zdatnosti obchodního závodu, o jeho výdělečných schopnostech.
3. Z účetnictví čerpá majitel nebo vedení obchodního závodu informace důležité pro rozhodování a řízení. Na základě údajů o minulosti nebo současnosti firmy se může rozhodovat o budoucích investicích, obchodech, rozšíření nebo naopak likvidaci obchodního závodu.

Podvojně účetnictví tedy vzniklo z praktické potřeby obchodníků a řemeslníků jako životně důležitý nástroj zjišťování informací o průběhu hospodaření majitele, neboť při jakémkoli podnikání je nutné mít přehled o výši a skladbě prostředků do podnikání vložených a o dosažených výsledcích podnikatelské činnosti, o míře zhodnocení či znehodnocení vložených prostředků za určité období, o tom, zda se vyplatí dále provozovat podnikatelskou činnost, či ne. Prvotní zaměření účetnictví bylo ryze pro potřeby podnikatele.

Postupně dochází k situacím, že nejen majitel firmy má zájem o informace o své firmě z účetnictví. Jako příklad lze uvést, že účetnictví sloužilo jako důkazní prostředek při vedení sporů, zejména při uznávání a ochraně práv věřitele před dlužníkem a dlužníka před věřitelem. Nepochybně dávaly soudy přednost těm obchodníkům, kteří řádně vedli záznamy průběhu obchodních transakcí v účetních knihách.

Účetnictví také slouží ke zjištění informací pro účely daňové. Na tom, aby všichni podnikatelé vedli řádné účetnictví, začínají mít zájem finanční a daňové orgány, do obchodních (živnostenských) zákoníků se zakotvuje povinnost řádného vedení účetních knih a také povinná lhůta uschování těchto knih. Podle obecného obchodního zákoníku platného v Rakousko-Uhersku koncem 19. století: *„Každý, kdo za živnost provozuje obchody, jest podle článku 28 obecného zákoníka obchodního povinen vésti knihy, z nich obchody jeho a stav jeho majetnosti lze dokonale poznati. Kupci povinni jsou schovávat obchodní své knihy po 10 let, počítajíc od toho dne, kdy se do nich poslední zapsání stalo.“*

S růstem velikosti obchodních závodů se prosazuje podnikání formou akciových společností, které mají možnost soustředit velký objem kapitálu. Tyto společnosti jsou řízeny profesionálním týmem odborníků, odděluje se výkonné řízení firmy od vlastnictví, velké akciové společnosti mají celou řadu akcionářů – majitelů. Pro akcionáře jako majitele společnosti se účetnictví stává důležitým prostředkem kontroly a ochrany majetku svěřeného do správy profesionálnímu vedení (akcionáři kontrolují vedení firmy, jak spravuje a rozšiřuje jejich majetek).

Z výše uvedeného vyplývá, že účetnictví musí plnit různé funkce, že musí „sloužit více pánům“. Na požadavky zainteresovaných stran reaguje účetnictví svou specializací, rozdělením na dvě větve – účetnictví finanční (základní) a manažerské (vnitropodnikové). Rozdíly mezi těmito větvemi účetnictví jsou v obsahu, v míře uplatněné právní regulace, v uživatelském využití.

Finanční účetnictví poskytuje ucelený soubor informací o podnikových skutečnostech, zachycují se v něm primárně vztahy obchodního závodu jako celku k vnějšímu okolí (k dodavatelům, odběratelům, bankám, finančním orgánům). Zahrnuje hlavně operace na vstupu – nákupy materiálu, dalších pořizovaných výkonů a služeb na straně jedné a prodej výrobků, prací a služeb na straně druhé, a dále všechny s tím spojené operace daňové, úvěrové atd.

Obsah **manažerského účetnictví** tvoří soubor různorodých informací potřebných k efektivnímu řízení v rámci daného obchodního závodu. Do jeho sféry patří účtování o nákladech z různých pohledů, kalkulace vlastních nákladů, soustava řízení pomocí rozpočtů, různé nákladové propočty, vždy podle konkrétních podmínek každého obchodního závodu.

Výstupem finančního účetnictví jsou účetní výkazy předkládané zejména externím uživatelům, zprávy z manažerského účetnictví bývají většinou důvěrné a určené pouze vedení obchodního závodu.

Finanční účetnictví podléhá právní regulaci, jednak národním zákonům konkrétního státu, jednak je snaha o regulaci v rámci Evropské unie pomocí Direktiv.

Manažerské účetnictví je plně v kompetenci obchodního závodu, není právně upravováno, mohou být používány jakékoli postupy a metody, které zabezpečí využitelné informace pro žádaný účel.

Finanční účetnictví je postaveno na nutnosti dodržovat určité postupy a metodické prvky, jejichž výsledkem je uzavřený a propojený systém podvojného účetnictví, vždy se účtuje v peněžních jednotkách. Základními metodickými prvky podvojného účetnictví jsou: bilanční princip, doložení všech účetních operací doklady, používání dvoustranných účtů provázaných do soustavy, podvojnost a souvztažnost účetních zápisů.

V manažerském účetnictví není předepsána povinnost podvojného zápisu, mohou se v něm používat i naturální jednotky, nejsou stanoveny metody oceňování, vše je volné, určené pro přizpůsobení konkrétním podmínkám každého obchodního závodu.

2.2 Bilanční princip a rozvaha

Účetnictví sleduje majetek obchodního závodu ze dvou pohledů – jednak jeho druhovou strukturu, jednak zdroje, z nichž byl pořízen. Sledování druhové struktury odpovídá na otázku, co obchodní závod vlastní, jaký má majetek. Konkrétní forma majetku je zachycena v peněžním vyjádření. Účetním termínem se druhová struktura majetku nazývá **aktiva**. Podle mezinárodních účetních standardů jsou aktiva definována jako položky majetku obchodního závodu, které:

- představují pro obchodní závod budoucí ekonomický prospěch (užitek),
- tento prospěch má obchodní závod plně pod kontrolou, patří výhradně jemu,
- očekávání budoucího ekonomického prospěchu musí být dostatečně spolehlivé a prokazatelné,
- položka aktiv je důsledkem hospodářských operací uskutečněných v minulosti,
- položka aktiv musí být s dostatečnou mírou spolehlivě ocenitelná, vyjádřitelná v penězích.

Tyto znaky aktiv je nutné zkoumat, neboť je možné najít určité položky splňující jen některé znaky. Např. za aktiva obchodního závodu vykazovaná v účetnictví se nepovažují kvalifikace a schopnosti pracovníků vedení, protože chybí znak spolehlivé ocenitelnosti v penězích. Dále aktivem obchodního závodu není materiál, který obchodní závod zamýšlí nakoupit, chybí znak, že aktivum je výsledkem hospodářské operace již uskutečněné. Aktivem podniku také není trvale znehodnocený materiál, neboť nepředstavuje žádný budoucí prospěch, nelze ho prodat ani použít ve výrobě.

Při sledování struktury majetku se používají následující pojmy:

Dlouhodobý nehmotný majetek představují zejména průmyslová práva, patenty, goodwill, licence, software pro počítače, technické a jiné poznatky od výše ocenění určené účetní jednotkou (s výjimkou goodwillu) a s dobou použitelnosti delší než jeden rok.

Dlouhodobý hmotný majetek zahrnuje bez ohledu na pořizovací cenu budovy, stavby, pozemky a dále samostatné movité věci (stroje a zařízení, dopravní prostředky atd.) od výše ocenění stanovené účetní jednotkou, pokud mají dobu použitelnosti delší než jeden rok.

Dlouhodobý finanční majetek je tvořen cennými papíry, které obchodní závod nakupuje s cílem získání vlivu v určité firmě nebo s cílem dlouhodobého (na delší čas než jeden rok) uložení volných peněžních prostředků.

Krátkodobý finanční majetek představují cenné papíry, které jsou rychle zpeněžitelné, a v případě potřeby za ně obchodní závod získá rychle hotové peníze. Krátkodobé cenné papíry obchodní závod nakupuje za účelem výhodného uložení peněz, aby byl získán úrok vyšší než jaký poskytuje banka v případě uložení peněz na běžný účet. Pojem krátkodobý je stanoven lhůtou do jednoho roku.

Zásoby zahrnují materiál, zboží, výrobky, polotovary, nedokončenou výrobu.

Peněžní prostředky mohou být například v hotovosti nebo složené na účtu v bance.

Druhý pohled na majetek obchodního závodu vycházející z hlediska jeho zdrojů krytí odpovídá na otázku, z čeho nebo za co byl majetek obchodního závodu pořízen. **Zdroje pořízení** mohou být v zásadě dvojího druhu:

- a) **Vlastní zdroje** – jsou tvořeny základním kapitálem obchodního závodu, fondy a nerozděleným ziskem. Vlastní zdroje vyjadřují tu část podnikového majetku, která majiteli skutečně patří, představují podíl majitelů obchodního závodu na celkových aktivech. Vlastní zdroje byly vloženy při založení obchodního závodu nebo vytvořeny hospodářskou činností (vytvořením zisku).
- b) **Cizí zdroje** – jsou všechny dluhy obchodního závodu vůči dodavatelům, bance, pracovníkům a dalším věřitelům. Podstatné znaky pojmu dluh lze vymezit takto: jde o současný závazek obchodního závodu, který je výsledkem operací uskutečněných v minulosti, jeho výši lze určit s vysokým stupněm jistoty a vyjádřit v penězích, je známa doba jeho splatnosti a věřitel.

Závazky jsou v účetnictví členěny podle lhůty splatnosti na dlouhodobé a krátkodobé. **Dlouhodobé závazky** mají lhůtu splatnosti sjednanou při jejich vzniku delší než jeden rok,

bývají reprezentovány dlouhodobými bankovními **úvěry**, vydanými dluhopisy, zápůjčkami. **Krátkodobé závazky** mají splatnost sjednanou při jejich vzniku do jednoho roku, jsou to nejčastěji závazky vůči dodavatelům, zaměstnancům, státnímu rozpočtu. V účetní terminologii se zdroje krytí majetku nazývají **pasiva**.

Na každou položku podnikového majetku je možné se dívat ze dvou pohledů – jednak jako na druh majetku (Co to je?), jednak z hlediska zdroje pořízení (Z čeho bylo pořízeno?).

Příklady:

1. Podnikatel vloží do firmy 100 000 Kč. V majetku firmy se zvýší peníze (aktivum), které jsou kryty vlastním zdrojem, základním kapitálem (pasivum).
2. Stavební firma nakoupí na fakturu cihly, po uskutečnění nákupu má materiál (aktivum), který je kryt cizím zdrojem, závazkem vůči dodavateli (pasivum).
3. Firma nakoupí na úvěr budovu, získá tak dlouhodobý hmotný majetek (aktivum), který bude kryt cizím zdrojem, úvěrem (pasivum).

Díváme-li se na celý obchodní závod tímto způsobem, dojdeme k závěru, že suma majetku podle druhů oceněného v penězích se musí rovnat sumě zdrojů, z nichž byl tento majetek pořízen či financován. Tento poznatek je základem podvojného účetnictví, je označován jako **bilanční princip** AKTIVA CELKEM = PASIVA CELKEM, neboť jde o dvojí pohled na totéž – na majetek obchodního závodu. Bilanční princip je základem nejdůležitějšího účetního výkazu – rozvahy. **Rozvaha** poskytuje přehled o stavu (zůstatku) aktiv a pasiv vždy k určitému datu, k rozvahovému dni.

Příklad sestavení zahajovací rozvahy

Pan Novák založil společnost s ručením omezeným na výrobu bytových doplňků, zapsanou do obchodního rejstříku se základním kapitálem 200 000 Kč. Do podnikání vložil:

- 80 000 Kč složil na běžný účet v bance,
- dodávkový automobil oceněný znaleckým posudkem na 110 000 Kč,
- soustruh oceněný znaleckým posudkem na 82 000 Kč,
- dřevo oceněné znaleckým posudkem na 29 000 Kč.

Zahajovací rozvaha k 5. 1. 2021, Novák, s.r.o.

Aktiva		Pasiva	
Dlouhodobý hmotný majetek	192 000	Základní kapitál	200 000
Materiál	29 000	Vkladové ážio	101 000
Bankovní účet	80 000		
Aktiva celkem	301 000	Pasiva celkem	301 000

Výše základního kapitálu byla stanovena zakladatelským dokumentem, částka hodnoty převyšující základní kapitál je označena zákonem o obchodních korporacích za vkladové ážio.

Vložená aktiva budou měnit svou formu (materiál se spotřebuje, peníze se utratí, automobil i soustruh se opotřebují), ale výše základního kapitálu nebude těmito operacemi ovlivněna.